

ben több vonatkozásban előtérbe került, így nem csoda, hogy számos monográfia jelent meg az üzletasszonyokról (a középkortól a 19. századig: Beatrice Beech, Gustave Fagniez, Sabine Juratic, Nicole Pellegrin stb), az asszonyokról, akik a művészeti kiadványok megalkotásában és terjesztésében játszottak komoly szerepet (Natalie Zemon Davis), és a könyvkiadókról (Dominique de Courcelles, Carmen Julian, Beatrice Beech, Sabine Juratic, Michel Simonin stb).

Roméo Arbour most az alapvetéssel próbálkozott, számba vette azokat a nőket, akik a könyvvel, illetve a sajtóval valamilyen formában szakmájuk révén kerültek kapcsolatba. A szótár természetesen alfabetikus rendben sorolja fel a neveket, az előszó azonban két periódust különböztet meg a könyves világ történetében a nők lehetőségeinek, illetve aktivitásának szempontjából: az Ancien régime időszaka (1470–1791) és az azt követő időszak a Kommünig. A rendszerezett feltárás a számok szintjén is hallatlan érdekes eredményeket hozott: a 15–16. századból 119 név szerepel, a 17. századból 647, a 18. századból 966, az 1800 és 1870 közötti időszakból pedig 4692(!). Összesen 6424 név. Jól érzékelhető, hogy a nők aránya a könyves üzletben a Francia Forradalomig lassan lépést tartott a könyves vállalkozások számának általános növekedésével, de nem érte el az összes vállalkozás 10%-át. Ez a részesedési arány a forradalom után lényegesen megváltozik: 1845-ben már a 20%-ot közelíti, 1870-ben pedig 34%(!). Azt hiszem ez az egyszerű számsor is igazolja a médiatörténetek közhelyszerű megállapításait a sajtónak a kultúra polgári nyilvánosságának megeremtésében játszott szerepéről. Roméo Arbour előszavában kitér Párizs és a vidéki Franciaország városainak vizsgálati szempontja szerinti különbözőségére is, mondandója e tekintetben nem meglepő: a nagyváros kedvezett a nők társadalmi szerepének erősödésében.

Miért az 1870-es időhatár? Ennek alapvetően forrástipológiai okai vannak. 1881 után, amikor a sajtó teljes szabadságát jelentő proklamáció megjelent, nem vezettek olyan nyilvántartásokat, amelyek alapján meghatározható lenne egy-egy üzleti vállalkozás mögött álló szakemberek

köre (ki a professzionális könyves ember?). Az 1870 és 1881 közötti időszakból pedig egyrészt olyan mennyiségű, előtte nem ismert adminisztratív irat áll rendelkezésre, hogy annak mennyisége eljlesztette a szerzőt, másrészt ez az adminisztráció a rövid periódusban sokszor változtatva szempontjait, így koherens eredmény egy aránytalanul nagy munkaidő ráfordításával sem születhet.

Az egyes szócikkek tartalmazzák az illető nevét, születési és halálozási dátumát, a működés helyét (ahol tudja utca, házszámig elmenően), a mesterség megnevezését, a tevékenység kezdetét és végét, a házassági adatokat (idő, férj neve, apa és anya neve, testvérek nevei), különleges adatokat, mint a privilégium, egyesületi tagság, a kiadott sorozatok, vagy periodikumok címét, azután a tevékenység folytatójának (örökös, üzlettárs) a nevét. Ezen kívül más érdekes adatokat is közöl a szótár, mint az illető hölgy iskoláztatásának adatai, illetve a vonatkozó kéziratok források, illetve a szakirodalom jelölését.

A kötet nagyon jól használható, bizonyos értelemben redundáns is, de ez a kényelmes használatot segíti: az alfabetikus szócikkek után ugyanis következik egy fejezet, amely évszázadonként is felsorolja a személyeket, majd egy általános névmutatóból a szócikkekben szereplő nevek is visszakereshetővé válnak.

MONOK ISTVÁN

Bibles imprimées du XVe au XVIIIe siècle conservées à Paris. Catalogue collectif édité par Martine DELAVEAU et Denise HILLARD. Paris, 2002, Bibliothèque nationale de France, 862 l.

A Könyvek Könyve, a Biblia számtalan kiadása mellett máig tartogat meglepetéseket, máig ajánl olyan vizsgálati, kutatási szempontot, amely újra és újra kézbe veteti velünk a még fellelhető példányokat. Szinte valamennyi országban van olyan kutatási irány, amely egy-egy területen kiadott, vagy éppen megőrzött Bibliát katalogizál, majd a számbavétel után elemzi a Könyv hatását korszakonként, vagy más szempontok

szerint. Talán a legújabb nagy vállalkozás a németalföldi kiadásokat keresi szerte a világban, rendezi egy honlap alá August den Hollander professzor irányításával (Biblia Sacra program, www.bibliasacra.com).

A most kézben tartott kötet nem kevesebb mint 10 466 1800 előtt kiadott, és Párizs hat nagy könyvtárában őrzött Biblia (4825 kiadás) közös katalógusa.

Maga a katalógus (a corpus) a Biblia könyvei szerint elrendezett, ezen belül pedig a nyelveket, és azon belül az időrendet követi. A teljes Bibliák felsorolása után tehát az Ótestamentum, annak részei külön, majd az Újtestamentum, és annak részkiadásai. Mielőtt az előszavak tanulságait ismertetnénk vessünk egy pillantást a mutatók rendszerére, hiszen az előszavakat már részben ezek használatával írták. A Biblia kiadásában részvevő szerzők mutatója: fordítók, sajtó alá rendezők, jegyzetírók, kommentárok írói és illusztrátorok. Ezt követi a bibliai részek mutatója, majd a nyomdászoké és kiadóké a kiadás helye szerint, illetve a kiadók neve szerint. A leginkább érdekes a possessorok mutatója, hiszen a szerzők valamennyi példány provenienciáját is feltárták. A „különlegességek mutatója” külön figyelmet érdemel: pergamenre nyomtatott Bibliák, különleges kötésű példányok, bejegyzések a vételár megjelölésével, családi Bibliák, aranyozott Bibliák, érdekes metszések stb. Az utolsó mutató a nyelveké, amelyből kiderül, hogy a hat párizsi könyvtárban 11 példány 1800 előtti magyar Biblia található.

A szerzők előszavukban azt a kutatási programot ismertették, amelynek fő vonalait a mutatók felsorolásából is valószínűsíteni lehet. A kiadási helyek és a kiadásban közreműködők nevének társítása kiválóan alkalmas egy-egy ország vallási térképének megrajzolására, és az eredmény pontosan mutatja azt, hogy van értelme egy egész Európára kiterjedő, hasonló elvek mentén történő számbavételnek. A Consortium of European Research Libraries adatbázisa ma még csak egyszerű katalógus, nem szakértői rendszer. Az ilyen speciális feldolgozás visz majd bennünket igazán közelebb a könyvtörténet, a könyv létrehozása és terjesztése mögötti európai kapcsolati rendszer megismeréséhez. Ne feledjük: a Biblia illusztrátorai, az illusztrációk jellemzése, a tulajdonosi bejegyzések, a kötet-történeti adatok nem önmagukban, hanem nagy tömegükben érnek igazán sokat a könyv társadalomtörténetének megírásakor.

Mind a hat párizsi könyvtárnak – a nemzeti könyvtár, az Arsenal könyvtára, a Saint-Geneviève, a Sorbonne, a Bibliotheca Mazarina, a Protestantizmus Kutató központ könyvtára, illetve Francia Biblia Szövetség gyűjteménye – van történeti szakirodalma. Ennek ellenére most külön-külön meg tudták írni a Biblia-gyűjtemények történetét: a proveniencia jelei, a kötet-történeti adatok kiváló kiegészítő információkat hoznak a könyvtárak egyes korszakokban történt gyarapodásának megismerésében.

MONOK ISTVÁN